

клатури продукції (я маю на увазі обладнання, технології, зв'язки...). Потрібно лише організувати відповідний маркетинг, рекламу, здійснити поїздки до потенційних замовників, тощо. Майбутні інженери і керівники (а на практику приїхали студенти групи ТДс, за плечами яких закінчення навчання в технікумах, декотрі вже мали стаж практичної роботи) бояться брати на себе відповідальність, вони абсолютно не готові до самостійної роботи – такий мій основний висновок.

Які ж побажання? Насамперед, на мою думку, – необхідність розширеної практичної підготовки. Це і робота в майстернях на молодших курсах, і практична робота на різних підприємствах влітку. Перед написанням дипломного проекту випускник просто зобов'язаний спробувати себе в ролі робітника, конструктора, технолога. При цьому чим більша тривалість практики – тим краще. У нашому університеті ще у 90-ті роки було створено хорошу базу для практичної підготовки студентів у навчальних майстернях університету. Було розширено площі, придбано нові верстати, також облаштовано клас з верстаками для ручних столярних робіт у розрахунок на студентську підгрупу. Проте через підпорядкування майстерні господарській частині студентів поступово практично витіснили з майстерень, верстати і ручний інструмент десь пропали. Студенти ще проходять там практику, але доступ надзвичайно обмежений, бо майстерня виконує планові замовлення. Кілька років тому планувалося, що перед написанням дипломних проектів і робіт студент проходитиме тривалу практику на підприємстві (від шести місяців до одного року). Чомусь про це забуто. Необхідно також розвивати навички колективної інженерної праці та індивідуальної роботи в умовах малих підприємств. За деяким неофіційними даними, лише у Львові працюють понад 400 легально зареєстрованих підприємців, що продукують меблеві вироби. При цьому разом з ними працюють ще по 2-10 робітників. Це, повторюю, лише у Львові. По Україні ця цифра дуже велика, а відповідної підготовки такі підприємці не мають. Можливо слід ввести окрему дисципліну, на заняттях з якої студентам дали б змогу відчувати себе в ролі керівників малого чи середнього підприємства з розглядом комплексу питань, що повинні вирішуватися у процесі виробництва. На заняттях слід було б організовувати ділові ігри, що максимально моделювали б практичну діяльність підприємця, зокрема правові, фінансові і т. ін.

УДК 330

Асист. М.П. Душина<sup>1</sup> – НЛТУ України, м. Львів

## **СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ В КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Висвітлено проблеми системності суспільного життя, наукове бачення суспільного прогресу в контексті теорії сталого розвитку та розкрито значення системного підходу для оцінювання суспільного прогресу, беручи до уваги різні його аспекти.

<sup>1</sup> Науковий керівник канд. с.-г. наук, доц. Соловій І.П. – НЛТУ України, м. Львів

**Ключові слова:** системний підхід, суспільний прогрес, сталий розвиток.

*Assist. M.P. Dushna – NUFWT of Ukraine, L'viv*

### **System approach to the societal progress measuring in the context of sustainable development key task**

The system approach to the social activity and scientific vision to the societal progress in the context of sustainable development are presented. Essence of the system approach to the societal progress measuring take into consideration his different aspects open up.

**Keywords:** system approach, societal progress, sustainable development.

**Вступ.** Серцевина системного підходу полягає у вивченні нерозривної інтегральної цілісності компонентів системного утворення, яка породжує емерджентний (новий, досі не відомий) ефект у ньому. Проте елементи всередині системи є відносно самостійними, і межі такої самостійності залежать як від змістовної природи самої системи, так і від конкретного аспекту її розгляду в кожному окремому випадку [3, 5].

Суспільство є велико-системою, можна сказати метасистемою (над-системою, системою систем). Це означає, що різні грані його існування, функціонування та прогресу є відносно самостійним системами (звичайно, пов'язаним неперервною взаємодією та взаємною детермінацією) [3].

**Системність суспільного життя у контексті основних завдань сталого розвитку.** Сутність сталого розвитку полягає в обов'язковій узгодженості економічного, екологічного та людського розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалися якість та безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля та відбувався соціальний прогрес, який визнає потреби кожної людини. У "Концепції сталого розвитку України" зазначено, що стратегічною метою України є ідея забезпечення сталого суспільного розвитку, як сукупності духовних, соціальних, економічних, політичних процесів, що розгортаються у країні, з метою досягнення гармонійного розвитку людини, суспільства, економіки та навколишнього середовища. Концепція сталого розвитку не може бути більш-менш адекватною моделлю майбуття людства, суспільного життя, якщо виходитиме з деяких окремих боків життя суспільства, а не враховуватиме глибоко системну його природу [3]. Тому нагальністю є те, що в основу побудови цієї концепції має бути покладено системний підхід до оцінювання якості життя суспільства та його взаємодії з природним довкіллям.

**Ключовими завданнями сталого розвитку є:** відновлення і подальше збереження у потрібному обсязі на необхідній площі природних екосистем та їхньої здатності до самовідтворення; забезпечення при цьому випереджального розв'язання проблеми: економічного, соціального, демографічного і духовного розвитку; узгодження темпів економічного розвитку з господарською ємністю екосистем [2].

У процесі аналізу компонентів сталого розвитку першочергову увагу приділяють еколого-економічному (використання людством речовинно-енергетичних ресурсів природи), ресурсному та демографічному аспектам проблеми, проте системний підхід потребує належного врахування також низки

істотно інших за своєю природою граней життя людей – таких, як соціально-політичні, національно-етнічні, соціокультурні, ідеологічні, соціопсихологічні моменти тощо [3]. Неважко зауважити, що у формуванні та поглибленні концепції сталого розвитку риса системності є однією з визначальних.

**Наукове бачення суспільного прогресу як передумови сталого розвитку.** Досягнення цілей суспільного прогресу – передумова сталого розвитку. Сталий розвиток, на думку А. Урсула, треба тлумачити як "стратегію керованого, підтримуваного, регульованого розвитку, що не руйнує навколишню природу, забезпечує неперервний суспільний прогрес" [3].

**Суспільний прогрес** – сукупність якісних економічних, соціальних, політичних, духовних процесів, що розгортаються у суспільстві з метою забезпечення гармонійного розвитку людини, суспільства, економіки та довкілля [2]. Суспільний прогрес означає якісно новий тип розвитку всього суспільства, основними складниками якого є економічний, екологічний та соціальний прогрес.

Економічний прогрес – процес структурної перебудови економіки відповідно до потреб збалансованого розвитку виробництва, соціальної сфери, населення і навколишнього природного середовища, технологічного і соціального прогресу. Суть структурної перебудови економіки для цілей сталого розвитку полягає в глобальній переорієнтації матеріальних, трудових, фінансових ресурсів на користь енергоефективних, ресурсощадних, високотехнологічних, наукомістких та екологічно безпечних галузей [2].

Під екологічним прогресом розуміють поступ країн чи окремих регіонів на шляху до охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та їх відтворення. Соціальний прогрес показує рівень розвитку соціуму за певних економічних, політичних, екологічних умов.

**Суспільний прогрес у контексті сталого розвитку** – це сукупні якісні зміни в економічному, соціальному, політичному, екологічному складниках розвитку суспільства, які дають змогу забезпечувати потреби теперішніх поколінь та свої потреби майбутнім поколінням, зберігаючи довкілля та раціонально використовуючи природні ресурси.

Системний підхід зобов'язує постійно пам'ятати та враховувати у практичній роботі, що всі соціально-гуманітарні, а також економічні аспекти суспільного розвитку тісно пов'язані з духовним світом людей та рівнем духовності суспільства на певному щаблі його історичної еволюції. Сталий розвиток пов'язаний із створенням стійких соціальних, екологічних та економічних екосистем. Стійкі соціальні системи створюються на основі укріплення і розвитку національних культур та зміцнення духовності громадян. Вони є фундаментом для творення стійких екологічних систем, що забезпечують збереження та збагачення біорізноманіття, призводить до нагромадження на Землі природно відновлюваних природних ресурсів та раціонального використання енергії Сонця. Відповідно, стійкі екологічні системи послугують основою для творення сталих екологічно спрямованих національних економічних систем [4].

**Оцінювання суспільного прогресу:** системний підхід. Системний підхід потрібен також для оцінювання сталості суспільного прогресу. Для за-

безпечення реалізації стратегії сталого розвитку необхідний індикатор, який би оцінював сталість економічного, екологічного, соціального, духовного, інституційного розвитку суспільства. Тому для вимірювання складників суспільного прогресу застосовують індикатори економічного, екологічного, соціального прогресу [1], а також індикатори, які вимірюють реальний інтегральний суспільний прогрес, враховуючи сукупні зміни в економічному, екологічному, соціальному, політичному складниках розвитку.

Представники трансдисциплінарного наукового напрямку з екологічної економіки вважають за необхідне оцінювати економічний, екологічний та соціальний розвиток інтегральним показником, який у рамках забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку адекватно вимірював би результати функціонування національної економіки [6,7]. У міжнародній практиці для оцінки інтегрального суспільного прогресу було розроблено та апробовано різні показники його вимірювання, зокрема такі: Вимірювач економічного добробуту (MEW), екологічний ЧВП, Вимірювач справжніх заощаджень (GS), "зелений" ВВП (GDP), Індекс сталого економічного добробуту (ISEW) та Індикатор справжнього прогресу (GPI).

Індикатор справжнього прогресу дає змогу зрозуміти, що добробут населення залежить не лише від економічного, екологічного чи соціального прогресу, але й від духовного задоволення людини, саме тому його вважають таким показником, який реально оцінює ступінь сталості суспільного прогресу.

В основу розрахунку цього показника покладено принцип системного підходу. Ідея розрахунку та застосування GPI є спробою створити адекватний вимірник економічного добробуту з урахуванням зовнішніх ефектів. Індикатор справжнього прогресу призначений для того, щоб відобразити ті аспекти економіки, які знаходяться поза монетарним зверненням. Показник GPI охоплює вартість деяких неринкових видів діяльності, створювану домогосподарствами та добровільною суспільною працею, вигоди від наявності транспортних шляхів, втрати, пов'язані з нерівним розподілом доходу, соціальні втрати, зумовлені транспортними аваріями, злочинами, розлученнями, зменшенням вільного часу, недостатньою зайнятістю тощо. Основним елементом GPI є індивідуальні витрати споживання (що, своєю чергою, є значною частиною ВВП), які скориговані на Gini-індекс, що відображає нерівність розподілу доходів у суспільстві. GPI є спробою виміряти ті товари та послуги, котрі дійсно призводять до зростання благополуччя людей у країні [6, 7].

Оскільки такий показник враховує глибоку системну природу функціонування суспільства як мегасистеми, актуальним є впровадження розрахунку та аналізу багаторічної динаміки індикатора справжнього прогресу на національному та регіональному рівнях.

## Висновки

1. Перехід України до моделі сталого розвитку та формування концепції сталого розвитку відбувається в той момент, коли дедалі більшу увагу приділяють системному підходу для вивчення явищ дійсності, оскільки без такого підходу адекватна модель сталого розвитку людства була би неможливою.

2. При переході до моделі сталого розвитку важливим є досягнення суспільного прогресу.

3. Застосування системного підходу для оцінювання суспільного прогресу є надзвичайно актуальним, оскільки дає змогу врахувати різні аспекти суспільного життя. У світовій практиці було розроблено та апробовано різні підходи, основним з яких є застосування Індикатора справжнього прогресу, який враховує економічні, екологічні, соціальні аспекти життя суспільства, а також деякі види неринкової діяльності.

4. Згаданий індикатор дає змогу оцінити добробут населення, як такий, що залежить не лише від економічного прогресу, але й від широкого спектру нематеріальних вигід.

### Література

1. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку // Газета "Дзеркало тижня". – № 19, 20-26 травня 2006 р.
2. Основні терміни та визначення до Концепції переходу України до сталого розвитку. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.gska2.rada.gov.ua>
3. Семенюк Е.П. Філософські засади сталого розвитку. – Львів : Вид-во "Афіша", 2002. – 200 с.
4. Синякевич І.М. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 27-35.
5. Clayton A.M., Radcliffe N.J. Sustainability (a system approach). – London, 1996. – 257 p.
6. Costanza R., Erickson J., Fligger K., Adams A., Adams, C., Altschuler B., Balter S., Kelly J. Estimates of the Genuine Progress Indicator (GPI) for Vermont, Chittenden County and Burlington, from 1950 to 2000. – Ecological Economics. – 51 (1). – P. 139-155.
7. Daly H. and Farley, J. Ecological Economics. Principles and applications. – Washington : Island Press, 2004. – 454 p.

УДК 656.61(447)      Здобувач С.Ф. Слесаренко – Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

## ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ПРИБЕРЕЖНИХ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Водні екосистеми забезпечують цілу низку послуг, потрібних для сталого функціонування навколишнього середовища, а також економічного та соціального розвитку суспільства. Тоді як потреби в цих послугах невинно зростають, йдеться зокрема про потреби щодо нівелювання негативних наслідків глобальних змін клімату та екстремальних погодних явищ, можливості екосистем надавати такі послуги знижуються. На прикладі водно-болотних угідь промислово-рекреаційної зони "Пересип-Лузанівка" дано еколого-економічну оцінку потенціалу екосистемних послуг ветландів північного Причорномор'я.

*Competitor S.F. Slesarenok – Institute of problems of market and ekonomiko-ecological researches of NAS of Ukraine, Odessa*

### Ekologo-ekonomichna estimation of potential of ecosystem services of the coastal area the north of Black sea was done

The set of services are provided by water ecosystem, which are need for sustainable functioning the environment, economic and social development of society. In the same ti-